

д. філос. н., проф. Дзьобань О.П., доктор філософії, проф. Мануйлов Є.М.

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
м. Харків (Україна)*

Соціокультурні трансформації як відображення інформаційних процесів

Останніми роками стійко складається уявлення, що індустріальне суспільство з розвитком технологій і засобів зберігання, обробки й передачі інформації трансформується у суспільство інформаційне. Частка інформаційного ринку зростає значними темпами і в розвинених країнах кількість працівників, зайнятих у сфері інформації, вже перевищує кількість працівників, зайнятих у сфері матеріального виробництва. Інформаційне навколишнє середовище й використання інформаційних технологій трансформують традиційні моделі соціальної, економічної, політичної діяльності.

Проблема соціокультурних трансформацій характеризується достатньо широким колом наукових доробок стосовно сутності, змісту, характеру трансформацій. Разом з тим, інформаційні аспекти даної проблеми до сьогодні залишаються ще недостатньо дослідженими. Інформаційна проблематика досліджується переважно представниками технічних наук, рідше – політичних та соціологічних. Філософський же вимір інформації й інформаційних комунікацій, особливо стосовно соціокультурних трансформацій, у сучасних наукових доробках зустрічається досить рідко. У процесі руху суспільства до нового стану конкурують дві протилежні тенденції: стійкість наявності у даній системі зв'язків і нестійкість флуктуацій, що як упроваджуються ззовні, так і руйнують систему зсередини. Коли нові співвідношення, внесені флуктуацією, починають протистояти колишнім способам функціонування системи, остання наполегливо захищається. Якщо система є достатньо стійкою, то вона може погасити вплив новацій; якщо ж флуктуації здійснюють переважний вплив, підтримані зовнішнім середовищем, або швидко розповсюджуються, охоплюючи всю систему, то відбувається зміна всієї системи – вона переходить на новий режим функціонування.

Стан перехідності позначається на процесах руйнування синхронних і діахронних інформаційних структур. Руйнування синхронних зв'язків призводить до заповнення інформаційного поля інформаційними шумами, або інформацією, яка не відповідає потребам, не резонується з можливостями більшості індивідів до її засвоєння й використання.

Складнощі упорядкування різнорідних інформаційних потоків, які мають місце на «вході» соціальної системи, багато в чому викликана диспропорціями у співвідношенні загальної соціокультурної і спеціальної технологічно прикладної інформації, що впливає на зміну цілей і цінностей суспільства, стандартів і способу життя значно випереджає інформацію, орієнтовану на зміну технологічних засобів. В результаті в суспільстві формуються достатньо високі життєві стандарти, запозичені в суспільствах з вищим рівнем розвитку, але у більшості соціальних груп і індивідів відсутні можливості їх досягнення.

Унаслідок збільшення кількості циркулюючої інформації комунікативний обмін стає інтенсивнішим, але, в той же час, є мало ефективним із-за неадаптованості інформаційних блоків, деформацій колишніх інформаційних структур сприйняття й переробки інформації і відсутності нових. Інформація, що одержується в процесі інформаційних взаємодій, часто виявляється неадаптованою до ситуації, інтересів конкретних соціальних груп. Ця неадаптована інформація не може бути включена в програми соціальної діяльності, в механізми зворотного зв'язку. Реально вона служить засобом маніпулювання суспільною свідомістю.

Інтенсивні потоки інформації, що проходять по деформованих інформаційних структурах, приводять до психологічної напруженості, саме інформаційне середовище стає джерелом стресів. Внаслідок цього індивід починає віддавати перевагу такій інформації, яка не вимагає інтенсивної інтелектуальної роботи. Проте інформація, яка не вимагає зусиль для її засвоєння, сприймається пасивно, а це послабляє зворотний зв'язок. У цій ситуації суб'єкт, що управляє, спрямовує дії соціальних груп і індивідів через систему установок, що дозволяє здійснювати маніпулювання не прямо, а опосередковано, викликаючи ілюзію свободи поведінки й вибору.

Тривала інформаційна закритість, передуюча перехідному періоду, сприяє

формуванню певної ментальної установки в суспільстві, що виражається в надкритичному відношенні до внутрішньої інформації, яка відображає минуле, і некритичному до інформації, що поступає ззовні. Це є своєрідною реакцією соціуму на циркуляцію в період закритості великої кількості інформологем у внутрішніх інформаційних потоках.

Таким чином, різке збільшення кількості циркулюючої інформації в перехідному суспільстві, не забезпечене відповідними інформаційними структурами її селекції, відбору і застосування, призводить до ситуації, коли переважають безсистемні інформаційні зв'язки й комунікації, недостатньо ефективні інформаційні взаємодії і розпадається єдине інформаційне поле, об'єднуюче людей. Незважаючи на велику кількість інформації, індивід виявляється зануреним у потік розрізнених, у принципі ніяк ієрархічно неврегульованих повідомлень: він знає помалу про все на світі, але структурна його мислення у край обмежена. Відсутність упорядкованого об'єднуючого інформаційного поля у свою чергу сприяє розриву існуючої системи соціальних комунікацій і відносин. Подібна структурна «розірвана» відсутність цілісності має негативні соціально-психологічні наслідки, викликаючи у людей відчуття невпевненості, відчуття нестійкості суспільства і свого положення в ньому.